

MUŞ SPOR TARİHİ

Doç. Dr. Ömer KAYNAR

© Copyright 2021

Bu kitabın, basım, yayın ve satış hakları Akademisyen Kitabevi A.Ş.'ne aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kağıt ve/veya başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Tablo, şekil ve grafikler izin alınmadan, ticari amaçlı kullanılamaz. Bu kitap T.C. Kültür Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır.

ISBN

978-625-7354-15-8

Kitap Adı

Muş Spor Tarihi

Yazar

Doç. Dr. Ömer KAYNAR

ORCID iD: 0000-0002-5676-3627

Yayın Koordinatörü

Yasin Dilmen

Sayfa ve Kapak Tasarımı

Akademisyen Dizgi Ünitesi

Yayıncı Sertifika No

47518

Baskı ve Cilt

Bizim Dijital Matbaa

Bisac Code

SPO000000

GENEL DAĞITIM

Akademisyen Kitabevi A.Ş.

Halk Sokak 5 / A

Yenişehir / Ankara

Tel: 0312 431 16 33

siparis@akademisyen.com

www.akademisyen.com

***Muş sporunun kalkınması için gece gündüz, kar kış demeden uğraşan
ve Muş'ta sporun yayılması için hiçbir fedekârlıktan kaçınmayan,
mesleği uğruna ailesinden ve sevdiklerinden vazgeçen yönetici,
antrenör ve sporculara ithaf olunur.***

ÖN SÖZ

Spor, ilk çağlardan günümüze kadar insanlar arasında barışın, huzurun, birlik beraberliğin ve kültürel kaynaşmaların sağlanmasında önemli bir rol oynamıştır. Bununla birlikte spor her toplumun ya da milletin kendine has sevincini, kederini, dilini, inançlarını, gelenek göreneklerini kısaca kültürel kodlarını en güzel şekilde yansıtan bir araçtır. Sporun bu misyonunu, onu evrenselleştirerek toplumların vazgeçilmez bir unsuru hâline getirmiştir.

Muş spor tarihi incelendiğinde 1540'lara kadar dayanan köklü bir geçmişe sahip olduğu tarihi kaynaklarla sabittir. İlde ilk resmî spor faaliyetleri, 1930'lu yıllarda spor kulübü kurularak başlamış, ancak ildeki bu faaliyetler saha ve eğitici olmadığından 1960'lı yıllara kadar hep ferdî düzeyde yapılmıştır. Kurumsallaşmanın başladığı 1970'li yıllardan sonra ise spor tesisleri yapılmış, eğitici ve sporcu sayısında ciddi artışlar görülmüş, bilhassa spor teşkilatının idari kadrosunun güçlenmesiyle birlikte günümüze kadar spor kulüplerinin, yöneticilerinin, antrenörlerinin ve sporcularının gayretleriyle uluslararası şampiyonalarda Muş ili adına birçok başarı elde edilmiştir.

Bu çalışmamızda geçmişten günümüze Muş ilinin ilk resmi spor faaliyetleri, spor teşkilat yapıları, geçmişten günümüze yapılagelen çocuk oyunları, halk oyunları, spor kulüpleri, faal spor branşları, spor tesisleri, okul sporları ve Muş Alparslan Üniversitesinin spora olan katkıları gibi daha birçok başlıkta kapsamlı araştırmalara yer verilmiştir.

Bu kitap, öncelikle geçmişten bu yana türlü zorluklara ve yokluklara rağmen büyük emek ve gayretle ilin sporuna katkı sağlamış kişilerin hatıra, bilgi ve tecrübelerinin gelecek genç kuşaklar tarafından bilinmesi, örnek alınması ve yaşatılması amacıyla hazırlanmıştır. Bununla birlikte Muş'a yeni bir spor vizyonu kazan-

dırmak, mevcut spor tesisleri ve sportif başarılar bakımından Muş'ta yapılabilecek yatırımlar için bir yol haritası çizmek, gelecekte ilin coğrafi koşullarına da uygun başarı potansiyeli yüksek olan spor branşlarında ilerlemeye yönelik stratejiler belirlemek ve planlar yapmak temel amaçlarımız arasındadır. Daha önce editörlüğünü ve bölüm yazarlığını yaptığım “Tarihsel Süreç İçinde Muş'un Spor Kültürü” ve ortak yazar olarak hazırladığımız “Muş'ta Geleneksel Çocuk Oyunları” başlıklı iki kitap yayımladık. Elinizdeki bu kitap, diğer iki kitaptan bağımsız bir şekilde 5(beş) yıl boyunca büyük bir titizlikle hazırlandı. “Bir Fotoğraf Bin Sözcüğe Bedeldir” düşüncesinden hareketle kaynak niteliği taşıyan her bir belgenin kitabımda ele aldığım konuları kaynak niteliği taşıyan belgelerle ortaya koymaya çalıştım. Bu çalışmanın bu sebeple öneminin anlaşılabileceği ve buna göre değerlendirileceği kanaatindeyim.

Kitabın başlangıç aşamasından bitiş aşamasına kadar bilgi ve belgelerini hiçbir çıkar gözetmeksizin cömertçe paylaşan ve paylaştığı bilgilerin doğruluğu ile ilgili hassasiyet göstererek yeni bilgilere ulaşmamda rehberlik eden değerli yönetici, antrenör ve sporcular, sergiledikleri bu fedakâr ve istekli tavırlarıyla ilin sporuna bir kez daha katkı sağlamışlardır. Bu vesileyle şartların ve imkânların kısıtlı olduğu o zorlu günlerde bile yediden yetmişe ilin sporuna katkı sağlamak için tüm zorluklara rağmen mücadele eden çilekeş, emektar, saygıdeğer Muşlu hemşerilerime ve dışarıdan gelerek Muş sporuna katkı sunanlara şükranlarımı iletirim.

Uzun uğraşlar sonucu ortaya çıkan bu çalışmama, desteklerinden ötürü Muş Milletvekili Sayın Mehmet Emin Şimşek'e, Muş Belediye Başkanı Sayın Feyat Asya'ya, Esnaf ve Sanatkarlar Odası Başkanı Sayın Orhan Demirtürk'ü'ne ve Muş Alparslan Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinatörlüğüne (BAP) teşekkür ederim. Bilhassa tüm eğitim hayatım boyunca benden maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen, her zaman yanımda olan babama, sevgili ağabeylerime, ömrüm boyunca hayatımda eksikliğini her zaman hissedeceğim canım anneme, sevgili eşime, çocuklarıma, akrabalarıma ve üniversitemizde fikirlerinden istifade ettiğim değerli meslektaşlarıma sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Doç. Dr. Ömer KAYNAR

Spor Bilimleri Fakültesi Öğretim Üyesi

KISALTMALAR

AIBA:	Uluslararası Amatör Boks Birliği
ASKF:	Amatör Spor Kulüpleri Federasyonları
BESYO:	Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu
BTGM:	Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü
DAKA:	Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı
EYOF:	Avrupa Gençlik Olimpiyatları Festivali
FIS:	Uluslararası Kayak Federasyonu
FİFA:	Uluslararası Futbol Federasyonu
GATA:	Gülhane Askeri Tıp Akademisi
GESOM:	Geleneksel Sporlarımız ve Oyunlarımız Uygulama ve Araştırma Merkezi
GSİM:	Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü
IAAF:	Uluslararası Amatör Atletizm Federasyonu
IAKF:	Uluslararası Amatör Karate Federasyonu
IBF:	Uluslararası Badminton Federasyonu
IBF:	Uluslararası Boks Federasyonu
IOC:	Uluslararası Olimpiyat Komitesi
ISF:	Dünya Okul Sporları Federasyonu
İGİK:	İstanbul Güreş İhtisas Kulübü
İHK:	İl Hakem Kurulu
İWBF:	Uluslararası Tekerlekli Sandalye Basketbol Federasyonu
MASKF:	Muş Amatör Spor Kulüpleri Federasyonu
MUDOSK:	Muş Dağcılık Doğa Sporları ve Kurtarma Derneği
SBF:	Spor Bilimleri Fakültesi
TASKK:	Türkiye Amatör Spor Kulüpleri Konfederasyonu

TBF:	Türkiye Boks Federasyonu
TDF:	Türkiye Dağcılık Federasyonu
TFFHGD:	Türkiye Faal Futbol Hakemleri ve Gözlemcileri Derneği
TGF:	Türkiye Güreş Federasyonu
TKF:	Türkiye Kayak Federasyonu
TKF:	Türkiye Karate Federasyonu
TOHM:	Türkiye Olimpik Hazırlık Merkezi
TSK:	Türk Silahlı Kuvvetleri
TTB:	Türk Tabipleri Birliği
TÜFAD:	Türkiye Futbol Antrenörleri Derneği
TÜSF:	Türkiye Üniversite Sporları Federasyonu
TVF:	Türkiye Voleybol Federasyonu
UEFA:	Avrupa Futbol Federasyonları Birliği
UIAA:	Uluslararası Dağcılar Birliği
UIAA:	Uluslararası Tırmanış ve Dağcılık Federasyonu
WBA:	Dünya Boks Birliği
WBBF:	Dünya Vücut Geliştirme Federasyonu
WBC:	Dünya Boks Konseyi
WBO:	Dünya Boks Organizasyonu
WFF:	Dünya Fitness Federasyonu
WKF:	Dünya Karate Federasyonu
YOG:	Gençlik Olimpiyat Oyunları
YÖK:	Yükseköğretim Kurulu

İÇİNDEKİLER

Ön Söz.....	v
Kısaltmalar	vii
Giriş.....	1

1. BÖLÜM

Muş'un Tarihsel, Coğrafik ve Kültürel Yapısına Kısa Bir Bakış.....	3
Muş'un Tarihçesi.....	3
Muş Kültürü.....	6

2. BÖLÜM

Türkiye'de Spor Teşkilatlanması	13
Türkiye'de Spor Teşkilatlanmasının Tarihsel Süreci	13
Sporda Taşra Teşkilatının Yapısı	14
İlimizde Gençlik ve Spor Teşkilatın Yapısı.....	16

3. BÖLÜM

Muş'ta Spor Teşkilatı'nın Kuruluşu	19
---	-----------

4. BÖLÜM

İl Spor Tesisleri.....	41
Muş Belediyesine Ait Spor Tesisleri.....	54

5. BÖLÜM

Muş'ta Spor Faaliyetleri ve Kültürü.....	61
Muş'ta Spor Çalışmaları.....	61
Geleneksel Oyunlar	79
Çocuk Oyunları.....	79

6. BÖLÜM

Muş İli Spor Kulüpleri.....	87
Bölgemizde Kurulan İlk Spor Kulüpleri.....	88
Halkevi Spor Şubesi (1941)	99

7. BÖLÜM

Geçmişten Günümüze Muş'taki Faal Spor Branşları ve Başarılar.....	111
1. Atıcılık ve Avcılık.....	111
Atıcılık	111
Avcılık.....	113
2. Atletizm.....	116
Muş'ta Atletizm Faaliyetleri	117
Muş Rekabet Kurumu Lisesi Okul Sporlarında Dünya Şampiyonu.....	125
Rekabet Kurumu Lisesi Atletizm Takımı 2. Kez Dünya Şampiyonu.....	126
3. Badminton	137
4. Basketbol.....	143
5. Bedensel Engelliler	146
6. Bilardo	150
7. Binicilik.....	155
8. Bisiklet.....	165
9. Boks	166
10. Cirit	176
11. Dağcılık.....	177
Doğa Fotoğrafçıları	188
12. Futbol	194
Muş'ta Futbol Faaliyetleri.....	196
Muşsporun Kuruluşu.....	203
Muşspor 2. Ligde	208

13. Güreş	225
Uluslararası Başarısı Olan Millî Güreşçilerimiz.....	238
14. Halk Oyunları	240
15. İşitme Engelliler	243
16. Kano & Rafting	247
17. Karate	250
Muş'ta Karate Çalışmaları	252
18. Kayak.....	255
Muş'ta Kayak Sporunun Tarihsel Süreci	257
Cumhuriyet Sonrası Kayak Faaliyetleri.....	261
Kayakta Olimpik Sporcularımız.....	274
Kayakta Milli Sporcularımız.....	280
Türk Kayak Tarihinde Muşlu Sporculardan İlkler	285
19. Masa Tenisi.....	285
20. Satranç.....	287
21. Su Altı Sporları.....	289
22. Voleybol	290
Voleybol Bölge Hakem Komitesi	293
Voleybol Hakemleri	294
23. Vücut Geliştirme, Fitness ve Bilek Güreşi	298
24. Diğer Spor Branşları (Gelişmekte Olan Sporlar)	301

8. BÖLÜM

İlçelerimizde Spor Faaliyetleri.....	303
Bulanık'ta Spor Faaliyetleri.....	303
Malazgirt Etkinlikleri	315
Hasköy Spor Faaliyetleri	317
Korkut İlçesinde Sportif Faaliyetler.....	329
Muşta Okul Sporları Faaliyetleri.....	335
1972-1973 Öğretim Yılı Sportif Faaliyetler.....	336

9. BÖLÜM

Muş'ta Okul Sporları Faaliyetleri.....	333
---	------------

10. BÖLÜM

Muş'ta Spor Yapan Bürokrat, Şöhret ve Spor Adamları.....	343
---	------------

11. BÖLÜM

Türk Sporuna Damga Vuran Muşlu Sporcular.....	349
--	------------

Atletizm.....	349
Bilardo.....	352
Güreş.....	354
Hentbol.....	355
Futbol.....	358
Vücut Geliştirme.....	361
Tekerlekli Basketbol.....	363

12. BÖLÜM

Uluslararası Başarıları Olan Muş Doğumlu Sporcular.....	365
--	------------

Badminton.....	365
Güreş.....	366
Okçuluk.....	367
Karate.....	368

13. BÖLÜM

Muş Alparslan Üniversitesi'nin İlin Sporuna Katkısı	369
--	------------

Besyo'nun Kurulma Süreci.....	369
Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, Spor Bilimleri Fakültesine Dönüştü...372	
Spor Bilimleri Fakültesinin Eğitim ve Sosyal Faaliyetleri.....	373
Spor Bilimleri Fakültesinin Bilimsel Faaliyetleri	376

14. BÖLÜM

İlin Sporunun Kalkınması İçin Öneriler.....	387
--	------------

Muş'un Kalkınmasına Katkı Sağlayacak Sportif Yatırımlar.....	388
Kurtik Kayak Merkezi.....	388
Doğa ve Kış Turizmi Potansiyeli Canlandırılmalı	390
Kurtik Dağı&Atatürk Ormanı Doğa Yürüyüş, Tırmanış Parkuru.....	390
Kurtik Dağı Yamaç Paraşütü.....	391

Kano-Kürek-Yelken Faaliyetleri Yaygınlaşmalı.....	391
Kunav Mağarası	391
Mahalle Aralarında Mini Spor Salonları Yapılmalı	392
Bölgede Uluslararası Standartlarda Kayaklı Koşu Pisti Yapılmalı	393
Doğa ve Kültür Turizmine Kazandırılmalı	396
 KAYNAKLAR.....	 399
ÖZ GEÇMİŞ	407

KAYNAKLAR

1. Bora A. (2012). Bir Milli Vazife Olarak Spor ve Kadınlar. Spor Bilimleri Dergisi, 23 (4), 220-226.
2. Kaynar Ö., Koç H. (2019). Muş İlindeki Bazı Aile Topluluklarının (Oğlağ ve Koçlardan) İlin Sporuna Katkılarının İncelenmesi. Kaynar Ö (ed.), Tarihsel Süreç İçinde Muş'ta Spor Kültürü (s. 115-137). Ankara: Akademisyen Kitapevi.
3. Yetim A. (2000). Sporun Sosyal Görünümü. Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 5 (1): 63-72.
4. Erkal M. (1978). Sosyolojik Açından Spor. İstanbul: Kutsun Yayınevi.
5. San M. S (1966). Doğu Anadolu ve Muş'un İzahlı Kronolojik Tarihi, Ankara, 1966, s. 127-165.
6. Darkot B. (1997). "Muş", İslam Ansiklopedisi, C. 8, Eskişehir, s. 744.
7. Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), BOA. TD. 189, s. 17-24.
8. Yurt Ansiklopedisi, (1982). "Muş" Mad. Cilt 8., İstanbul
9. Coğrafi Yapı. <http://www.mus.gov.tr/cografi-yapi-mus>. 18. 07. 2018
10. Parekh B. (2002). Çok kültürlülüğü Yeniden Düşünmek, Phoenix Yay., Ankara.
11. Kültürel Detaylar. <https://mus.ktb.gov.tr/TR-56116/kulturel-detaylar.html>. 30. 08. 2020
12. Bulakçıbaşı E. Y. (2019). Etimolojik Bir Yaklaşımla Muş Halk Oyunlarında Çok Kültürlülüğün İzleri. Kaynar Ö (ed.), Tarihsel Süreç İçinde Muş'ta Spor Kültürü (s. 47-48). Ankara: Akademisyen Kitapevi.
13. Ekmekçi M. (2014). Muş halk kültürü: dünü bugüne, bugünü de yarına bağlayan kaynak eser:" Muş'un kimliği". Muş Valiliği, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü.
14. Karayol M., Kaynar Ö., Murathan T. (2020). Muş Yöresine Ait Geleneksel Oyunlar, Ed:Karayol M. Nobel Akademik Yayıncılık. 2020.
15. Fişek K. (2003). Devlet Politikası ve Toplumsal Yapıyla İlişkileri Açısından Spor Yönetimi, Dün-yada ve Türkiye'de. YGS Yayınları: 1, İstanbul.
16. Ekinci, G, Serarslan, M. Z. (1997). Gelişim Aşamaları Bakımından Türk Spor Teşkilatı ve Değerlendirilmesi. Gazi Üniv. Beden Eğitimi ve Spor YO., Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 11 (3); 72-81, Ankara.
17. Gençlik ve Spor Bakanlığı Faaliyet Raporu. 201, Tarihçe, Sf. 19.
18. Hayalioğlu B. (1974). Bölge Sporunda 50 Yıl (1923-1973). Gençlik ve Spor Bakanlığı Beden Terbiyesi Bölge Başkanlığı. Ankara, Kardeş Matbaa. 1. Baskı, 23-25.

19. Yedek Ş, Sertel S. (2018, Mayıs). Atatürk Dönemi Muş Valileri ve Milletvekilleri. Tarih ve Kültür Bağlamında Muş Uluslararası Sempozyum Bildirileri, 221-224, Muş Alparslan Üniversitesi, Muş.
20. Osmanlı Devleti'nde Sporun Toplumsal Hayattaki Yeri. <https://www.tarihbilimi.gen.tr/osmanli-devletinde-sporun-toplumsal-hayattakiyeri/26/09/2018>
21. Türkmen M. I. Süleyman Dönemi Muşlu Güreşçi Mehmed'in (Kara Şahin) Antolojisi.. Ed. Kaynar Ö. Tarihsel Süreç İçinde Muş'ta Spor Kültürü. Akademisyen yayınevi, 2019. 1-15.
22. Muhlis Aksoy, Eski Güreş Antrenörü, Doğum Tarihi: 1947, Röportaj Tarihi:17 Mart 2018, Röportaj Yeri :Muş
23. Mustafa Tekin (Çeketsiz Mustafa), Yaş: 86, Röportaj Tarihi: 11. 07. 2019, Röportaj Yeri :Muş
24. Avni Astan, Yaş: 76, Röportaj Tarihi: 03. 11. 2020, Röportaj Yeri :Muş-Hasköy
25. Öney C, Muş'ta Kayak Sporunun Tanınmasında Misyonerlerin Rolü. Ed. KaynarÖ. Tarihsel Süreç İçinde Muş'ta Spor Kültürü. Akademisyen yayınevi, 2019. 15-32.
26. Kodaman B. (1988). Abdülhamid devri eğitim sistemi. Vol. 94. Türk Tarih Kurumu Basımevi.
27. Çağlayan E. (2014). Cumhuriyet'in Diyarbakır'da Kimlik İnşası (1923-1950), İletişim Yayınları, İstanbul, s. 71-109.
28. BPGM Sicil Arşivi, Dosya No. 913
29. Hayri O. (ed.). Meşhur valiler. İçişleri Bakanlığı, 1969. s. 619.
30. Son Posta, 29 Birinci teşrin 1937, s. 5.
31. Yuca İ. S. (2015). "Cumhuriyetin Kent Modernleşmesine Bir Örnek: Vali Tevfik Sırrı Gür'ün Muş'taki Faaliyetleri (1937-1943). Türk&İslam Dünyası Sosyal Araştırma Dergisi. Yıl: 2, S. 4, s. 87-88.
32. Cumhuriyet Gazetesi, 19 Nisan 1941. Sayfa 4.
33. BCA, 490. 1. 1124. 104. 3. s. 6-7.
34. BCA, 490. 1. 1124. 104. 3. s. 1-3.
35. BCA., 490. 01. 1001. 868. 1., s. 151.
36. BCA., 490. 01. 1001. 868. 1., s. 223.
37. B. C. A., 490. 0. 001. 1001. 868. 1. 107
38. B. C. A., 490. 01. 973. 765. 2. 1-2.
39. Özalper M. Cumhuriyetin Anadolu'da Modernleşme Atılımları: Bulanık Halkevi ve Malazgirt Halkodası Örneği. Tarih ve Kültür Bağlamında Muş Uluslararası Sempozyum Bildirileri, 10-12 Mayıs 2018, MUŞ SF. 832-52.
40. Yeni Doğu Gazetesi, sayfa. 43, 7 Mayıs 1983.
41. Polis yüzme öğretecek. <http://www.mus.gen.tr/haber-4114-mus-polis-yuzme-ogretecek--haberi.html>. 01. 07. 2008
42. Ömer Kaynar, İrşad Sami Yuca, Cumhuriyet Döneminde (1923-1950) Muş Vilayetinde Spor Faaliyetleri. 6 th International Conference on Science Culture and Sport/ 6. Uluslararası Bilim Kültür ve Spor Kongresi, Ukrayna Lviv, 2018.
43. Temel Ak, Avcı, Doğum Tarihi:1962, Röportaj Yeri: Muş, Röportaj Tarihi:13 Mart 2020.
44. Celal Toplu, Avcı, Doğum Tarihi: 1952, Röportaj Yeri: Muş, Röportaj Tarihi:13. 03. 2020.
45. Demir M. Atletizm Koşular. Ankara, TC Başbakanlık GSGM Spor Eğitimi Dairesi Başkanlığı, 1991.
46. Yapıcı K, Ersoy A. (2003). Modern olimpiyat oyunlarında atletizm rekorlarını hazırlayan faktörler. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 2003, 8: 373-90.

47. Veli Ballı, Doğum Tarihi: 1949, Eski Maratoncu, Röportaj tarihi: 07 Ağustos 2019, Röportaj Yeri Muş.
48. Muş İl Yıllığı, 1973
49. Muş İl Yıllığı, 1989
50. Rahmi Durmuş, Beden Terbiyesi Personeli, Doğum Tarihi: 1958, Röportaj Yeri: Elâzığ, Röportaj Tarihi:14. 03. 2020.
51. Atletimiz Balkan Şampiyonu oldu. <http://www.mus.gen.tr/haber-4134-mus-atletimiz-balkan-sampiyonu-oldu--haberi.html>. 02. 07. 2008
52. Dünya şampiyonu olduk. <http://www.mus.gen.tr/haber-12029-mus-dunya-sampiyonu-olduk-haberi.html>. 21. 04. 2010
53. 1997 Türkiye Fair Play Ödülleri. <http://www.olimpiyatkomitesi.org.tr/Detay/Etkinlikler/Fair-Play/16/1>. 17. 02. 2020
54. 2000 Türkiye Fair Play Ödülleri <http://www.olimpiyatkomitesi.org.tr/Detay/Etkinlikler/Fair-Play/16/1>. 17. 02. 2020
55. Cumhurbaşkanı Yardımcısı Oktay milli sporcuları kabul etti. <https://www.aa.com.tr/tr/spor/cumhurbaskani-yardimcisi-oktay-milli-sporculari-kabul-etti/1416131>. 12. 03. 2020
56. Bloss M, Hales R, Badminton. Seventh Edition. Texas: Mc Graw- Hill:1994.
57. Tarihçe. <https://www.badminton.gov.tr/badminton.html>. 21. 02. 2020
58. Nihat demir, Badminton sporcusu ve İl Temsilcisi, Doğum Tarihi:1985, röportaj yeri: Muş Röportaj Tarihi:10 Eylül 2019.
59. Milli Gururumuz Yasin. <http://www.haber49.net/HaberGoster/0967d169-694e-4bb8-87e6-f453a6578b68/milli-gururumuz-yasin.aspx>. 12. 09. 2014
60. U22 Tekerlekli Sandalye Basketbol Milli Takımımız Avrupa Şampiyonu. <https://gsb.gov.tr/HaberDetaylari/3/141345/aaaaaa>. 15. 9. 2018.
61. Hikmet Kurdoğlu, eski bilardocu, 1952, Antalya, telefon görüşmesi. 25. 06. 2020.
62. Mehmet Şipal, Cönete Oyuncusu, Muş Doğum Tarihi: 1949, Röportaj Yeri: Muş, Röportaj Tarihi:12 Haziran 2020.
63. Alper demir&Erol Koçlardan, Bilardo oyuncusu, 1976&1980, Muş, 18. 06. 2020.
64. Bilardo turnuvası tamamlandı. <http://www.mus.gen.tr/haber-8730-mus-bilardo-turnuvasi-tamamlandi-haberi.html>. 11. 08. 2009.
65. Türkmen, Tuğşad Ata. Selçuklularda at ve atçılık kültürü. MS thesis. Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014.
66. Çetin, K. (2014). Selçuklu Medeniyeti Tarihi, Yitik Hazine Yayınları, İstanbul.
67. Güleç, E. (1996). Türk Rahvan Atı ve Atçılığı, Grafbas Matbaacılık, İstanbul.
68. Köstem R. (2000). Tarihsel sürecinde atçılığımızın yapısı ve yarışçılığımızın oluşumu. Türkiye Jokey Kulübü.
69. Türksev M. C., Unutulmaz Z., Üstel, E., Temiz E., Erdemli, Y. K. (2014). Kuruluşundan bu yana Türkiye Jokey Kulübü. Abdürrahim Özer, HIST 200-9 (2013-2014 Fall) ; 7.
70. Üyken, Nimet. Türkiye Jokey Kulübü tarihçesi. Türkiye Jokey Kulübü, 2000.
71. At sırtında Berivanlar. <http://www.diyarbakirsoz.com/yasam/at-sirtinda-berivanlar-87657>. 19. 6. 2013,
72. Gençlerin en büyük eğlencesi at yarışı. <http://www.yenimusunesi.com/haber/genclerin-en-buyuk-eglencesi-at-yarisi-9042>.html. 6. 3. 2019
73. Muş İl Yıllığı, 1967

74. Bayanların At Yarışı. http://www.30nisan.com/haber/bayanlarin_at_yarisi-4835.html. 08. 03. 2010
75. <https://www.milligazete.com.tr/haber/1231687/bingolde-geleneksel-at-yarislari-yapildi>. 10 Eylül 2017
76. <http://www.bursadabugun.com/haber/mus-ta-ata-sporu-at-yarislari-buyuk-ilgi-gordu-1009023.html>. 14 Eylül 2018.
77. Saim Akaydın, Doğum Tarihi:1954, At Yetiştiricisi, Röportaj Yeri: Muş, Röportaj Tarihi: 11. 08. 2018
78. <http://www.musilgazetesi.com/haber/yaris-atlari-kar-uzerinde-yetistiriliyor--28204.html>. 31. 1. 2019
79. Kutbettin Saçan, at yetiştiricisi, Doğum Tarihi: 01. 01. 1952, Röportaj Yeri: Muş, Röportaj Tarihi:12 Mart 2020.
80. Yetiştiriciİstatistikleri/TJK. https://www.tjk.org/TR/YarisSever/Query/Grouped/YetistiriciIstatistikleri?1=1&QueryParameter_YetistiriciId=1431.. 22. 03. 2020
81. Haluk Dizdaroglu, At Yetiştiricisi, Yaş:60, Röportaj Yeri: Muş, Tarihi:22. 03. 2020
82. Mehmet Sezgin, Mubit Dernek Başkanı, Doğum Tarihi:1988, Röportaj Yeri: Muş, Röportaj Tarihi: 25. 09. 2020
83. Boks. <https://tr.wikipedia.org/wiki/Boks>. 31. 03. 2020
84. Batmaz S. ve Kılınçoğlu Ş. (2017). Ortaöğretim Spor Lisesi Bireysel Sporlar Boks Ders Kitabı. Ankara: MEB Yayınları.
85. Akbulut, A. (2018).tekvando ve Boks Antrenörlerinin Tükenmişlik Düzeylerinin Karşılaştırılması. Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Antalya.
86. Turk Boks Tarihi. <http://www.turkboks.gov.tr/turk-boks-tarihi.aspx>. 31. 03. 2020.
87. Dursun Köse, Emekli Öğretmen, Boks Çalıştırıcısı, Doğum Tarihi:1944, Röportaj Tarihi: 10. 03. 2020, Görüşme Şekli: Telefon
88. Osman Şipal, Eski Boks Antrenörü, Doğum Tarihi: 1960, Röportaj Yeri: Muş, Röportaj Tarihi :30 Ağustos 2019
89. Milliyet Gazetesi Arşivi, sf;16 04. 10. 1981
90. Milliyet Gazetesi Arşivi, sf;15, 06. 09. 1983.
91. Şener Seyrek, Eski Milli Sporcu Ve Milli Takım Atrenörü, YAŞ:1968,, 2019
92. Cumhuriyet Gazetesi, 29. 11. 1980, Sf 6.
93. Selahattin Yılmaz, Eski Tarım İl Müdürü, Doğum Tarihi:1959, Mülakat Tarihi: 18 Mart 2020.
94. Alparslan Diyarında Cirit Oyunu. http://www.musovasi.com/haber/alparslan_diyarinda_cirit-6082.html. 23. 8. 2010
95. Dağcılık. <https://www.tdf.gov.tr/dagcilik/>. 01. 04. 2020.
96. Somuncu M. (2004). Dağcılık ve dağ turizmindeki ikilem: ekonomik yarar ve ekolojik bedel. Ankara Üniversitesi Coğrafi Bilimler Dergisi, 2 (1), 1-21.
97. Ömer Faruk Gülşen, Doğum Tarihi 1954, Röportaj Tarihi:16 Mayıs 2018, Röportaj Yeri Muş.
98. Kepez'de Doğa Yürüyüşleri Devam Ediyor. <https://www.haberler.com/kepez-de-doga-yuruyusleri-devam-ediyor-8194098-haberi/> 25 şubat 2016
99. 30 yıllık hayali gerçekleşti. <https://www.sporx.com/30-yillik-hayali-gerceklesti-SXH-BQ343553SXQ>. 04 Eylül 2013
100. Anadolu'nun Gözleri/Muş. <https://www.youtube.com/watch?v=q5G8x5bXInk>. 28 Nisan 2016
101. Futbol tarihi https://tr.wikipedia.org/wiki/Futbol_tarihi. Erişim tarihi. 02. 03. 2020.

102. Urartu Ü. (1994). Futbol, İnkılap Kitapevi Yayınları, İstanbul, Anka Basımevi, 5. baskı; 1994; 5-12-15. 8.
103. Erdoğan İ. (2008). Futbol ve futbolu inceleme üzerine, İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi, (26, 11).
104. Tercüman, Futbol, Spor Ansiklopedisi, İstanbul, Tercüman Matbaacılık, 1981; 65-67.
105. Ülkemizin Futbol Tarihi. <https://www.tff.org/default.aspx?pageID=293>. 13. 04. 2020.
106. Türkiye’de futbol. https://tr.wikipedia.org/wiki/T%C3%BCrkiye%27de_futbol. 13. 04.2020.
107. Türkiye Futbol Federasyonu Kuruluyor. <https://www.tff.org/default.aspx?pageID=294>. 13. 04. 2020.
108. Türkiye’de futbol. https://tr.wikipedia.org/wiki/T%C3%BCrkiye%27de_futbol. 3 Ekim 2020
109. Şark Telgraf, 4 Ağustos 1958, Sayı 564.
110. M. Bahtiyar Güven, Eski Futbolcu, Vali Ertuğrul Süer’in Koruma Şöförünün Oğlu, Doğum Tarihi:1958, Röportaj Yeri: Muş, Röportaj Tarihi:25. 09. 2020
111. Selami Sait Yatçı, Eski Muş Spor Oyuncusu, Doğum Tarihi:1966, Röportaj Yeri: Muş, Röportaj Tarihi:2018
112. Fotospor, Röportaj Başlığı:Golün Adı Burhan, Röportaj Tarihi:1990-1991, Röportaj Yapan: Mehmet Aydın, Röportaj Yeri: Muş.
113. Burhan Bingöl, Eski futbolcu ve futbol il temsilcisi, Doğum Tarihi:1953, Röportaj Yeri: Muş, Röportaj Tarihi:2019
114. Burhan Kaba. Eski Futbolcu, Doğum Tarihi:1963, Röportaj Yeri: Muş, Röportaj Tarihi:25. 09. 2020
115. Alparslan Has, Futbol Antrenörü, Doğum Tarihi: 1964, Röportaj Yeri: Muş, Röportaj Tarihi 2019.
116. <http://www.tmnvl.com.tr/kurumsal/1/tarihce>. Tarihçe. 14. 01. 2021.
117. <https://kanal16haber.com/mobilHaberDetay.aspx?islem=haber&id=47905>. 08. 12. 2019
118. Alpman C. (1972). Eğitim Bütünlüğü İçinde Beden Eğitim ve Çağlar Boyu Gelişimi. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
119. Kaynar Ö. (2014). Elit Güreşçilerde Antrenmanın Hipofiz Bezi Hormonları ve Karaciğer Enzimleri Üzerine Etkisi. Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti..
120. Kahraman A. (1989). Cumhuriyete Kadar Türk Güreşi, kültür bakanlığı yayınları, Kültür Eserler Dizisi Cilt 1, Ankara.
121. Pehlivan Z., Demir A. (2005). “Türk Kültüründe “Güreş” ve “Pehlivanlık” İmgesi”, s. 142, I. Tarihi Kırkpınar Sempozyumu Bildirileri, Trakya Üniversitesi Yayın No: 68, Eser Matbaacılık, Edirne.
122. Emin Ataç, Eski Sporcu, 1951, Sınıf Öğretmeni, Röportaj Tarihi:31 Ağustos 2019, Muş
123. Gani Uygun, Eski Güreşçi, Doğum Tarihi: 1956, Röportaj Yapıldığı Yer: Muş, Röportaj Tarihi: 26 Temmuz 2019.
124. Aliyar Köse, Eski Güreşçi, Doğum Tarihi: 1951, Röportaj Yapıldığı Yer: Muş, Röportaj Tarihi: 2019
125. Grekoromen Milli Takımından Bayram Hediyesi. <http://www.tgf.gov.tr/tr/index.php/grekoromen-milli-takimindan-bayram-hediyesi/>. 13 Eylül 2016
126. Tarihçemiz.. <http://www.turkaf.org.tr/Content/11/tarihcemiz>. 10. 02. 2021
127. Sarı İ. Rafting Temel Bilgiler, Rize, STS Yayınları, 2015: 12-13.
128. Doğan E. (2003). Türkiye Cumhuriyeti’nde karate sporunun tarihi gelişimi (1970-2000). M. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
129. Karate. https://tr.wikipedia.org/wiki/Karate#T%C3%BCrkiye'de_Karate. 6 Kasım 2019.

130. Okuş H. (2015). Mücadele Disiplinleri ve Onun İçerisinde Gelişen Karatenin Tarihi Süreçleri ile Karatenin Kültürel ve Tanımsal Çelişkileri Üzerine Bir Değerlendirme. Ankara: Spor Dünyası Yayıncılık.
131. Alpay H. (2013). Karate-DO El Kitabı, Türkiye Karate Federasyonu Eğitim Kitapları Serisi -02.
132. Güven A. (1982). Ansiklopedik Spor Dünyası. İstanbul: Serhat Yayıncılık.
133. Soykan A. (2009). Karate Sporcularında Uyarılma Düzeyinin Hedefe Yönelik Hareket Koordinasyonuna Etkisi. M. Ü. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul.
134. Kayak Sporunun Kısa Tarihçesi ve Türkiye’de Gelişim (2018)
135. Wikipedia, cross-country skiing, 2019
136. Kaynar Ö., Bilici M. F., Ulucan K., Sercan C. (2019). Determination of HIF1A rs11549465 Polymorphism in Elite Skiers. Turkish Journal of Sport and Exercise, 21 (2), 328-331.
137. The Precursors. https://www.fisu.net/about-fisu/fisu_history
138. Musa Korkmaz, Doğum Tarihi: 1951, Kızak Ustası, Röportaj Yeri: Muş, Röportaj Tarihi: 2019
139. Tanyeri Y., (2018). Kayak Tarihi, Gazi Kitapevi, 1. Baskı, 17-18.
140. BCA, CHPK, 490. 01. 1102. 26. 1.
141. Kaya Söylemez, Kayak Antrenörü, Doğum Tarihi: 1937, Röportaj Yeri: Aydın, Röportaj tarihi: Mayıs 2017
142. Bitlis İl Yıllığı 1967
143. 13 Şubat 1958, Şark Telgraf, yıl:2, sayı 423.
144. Kaynar Ö, Koç H. Kış Olimpiyat Oyunlarında (1924-2018) Türkiye’yi Temsil Eden Kayaklı Koşucuların Bölgelerinin ve Sportif Başarılarının İncelenmesi Ed. Kaynar Ö. Tarihsel süreç içinde Muş’ta Spor Kültürü. Akademisyen yayınevi, 165-182, 2019.
145. Oğlağ, Balkan Şampiyonu. <http://www.mus.gen.tr/haber-2709-mus-oglago-balkan-sampiyonu-haberi.html>. 29. 01. 2008.
146. Sabahattin Oğlağ. <https://www.fisski.com/DB/general/athletebiography.html?sectorcode=cc&competitorid=55330&typResult.03.11.2016>
147. Ömer Yusuf Oğlağ. <https://www.fisski.com/DB/general/athletebiography.html?sectorcode=cc&competitorid=55330&typResult.03.11.2014>
148. 1996 Türkiye Fair Play Ödülleri. <http://www.olimpiyatkomitesi.org.tr/Detay/Etkinlikler/Fair-Play/16/1.17.02.2020>.
149. 2016 Lillehammer Kış Gençlik Olimpiyat Oyunları. <http://www.olimpiyatkomitesi.org.tr/Olimpiyat-Oyunlari-Sporcu-Listesi/121.20.02.2020>
150. Balkan kupası sona erdi. <https://www.haberler.com/kayakli-kosu-balkan-kupasi-sona-erdi-8083500-haberi/>. 20. 01. 2016
151. Gerede’de Kayaklı Koşu FIS Kupası sona erdi. <https://www.tkf.org.tr/gerede-kayakli-kosu-fis-kupasi-sona-erdi/>. 20. 02. 2020.
152. Cross-country. <https://www.fis-ski.com/en/search?search=oglago>. 20. 02. 2020
153. 1996 Türkiye Fair Play Ödülleri. <http://www.olimpiyatkomitesi.org.tr/Detay/Etkinlikler/Fair-Play/16/1.17.02.2020>
154. Sabahattin Oğlağ. <https://www.fis-ski.com/DB/general/athletebiography.html?sectorcode=CC&seasoncode=&competitorid=55330&type=result&categorycode=&sort=&Place=&Disciplinecode=&Position=&Limit=200.24.02.2020>.
155. Cumhuriyet Gazetesi Arşivi Sayfa 10, 3 Mart 1982, Kaya Söylemez, Bayram Has,
156. Bayram Has, Eski Milli Kayakçı, Doğum Tarihi 1964, Röportaj Yeri: Muş, Röportaj Tarihi 2016.

157. Amedoğlağ. <https://www.fisski.com/DB/general/athletebiography.html?sectorcode=CC&seasoncode=&competitorid=200880&type=result&categorycode=&sort=&place=&disciplinecode=&position=&limit=150>. 27. 02. 2020.
158. M. Bahtiyar Güven, Masa Tenisi Oyuncusu, Doğum Tarihi:1958, Röportaj Yeri:Muş, Röportaj Tarihi:25. 09. 2020
159. Tarihçe. <https://tssf.gov.tr/turkiye-sualti-sporlari-federasyonu-tarihcesi/>. 12. 09. 2020
160. Balık adam Emre, hayatını kaybetti. <http://gunaydinmus.com/haber/-4701.html>. 18. 03. 2016
161. Buz Adam Rambo Nihat Emre <https://www.youtube.com/watch?v=pQWJqShpEc4>. 28 Kas 2018
162. Rahmetli Dalgıç Nihat Emre. <https://www.facebook.com/watch/?v=1636306709781742>. 10. 03. 2020.
163. Tarihçe. <https://tvgfbf.gov.tr/tarihce/>. 04. 07. 2020.
164. Dünya Şampiyonası Milli Takım Seçmeleri Yarışma Sonuçları. <https://tvgfbf.gov.tr/wp-content/uploads/2019/09/2019-EYL%C3%9CL-03-08-ANFA%C5%9E-D%C3%9CNYA-%C5%9EAMP.-YARI%C5%9EMA-SONU%C3%87LARI.pdf> 30. 04. 2020.
165. Demir bilek Alev. <https://www.hurriyet.com.tr/demir-bilek-alev-39085708>. 15. 06. 1999
166. Bilek güreşi Türkiye Şampiyonu Alev Baba erkek güreşçilere antrenörlük yapıyor. <http://www.mus.gen.tr/haber-1857-mus-bilek-guresi-turkiye-sampiyonu-alev-baba-erkek-guresciler-antrenorluk-yapiyor--haberi.html>. 30. 05. 2007
167. B. C. A., 490. 01. 945. 666. 1. 68.
168. Güney G. Dünden Bugüne Bulanık. editör: Baki Yaşa Altınok, melis matbaacılık ofset&tipo 2014.
169. B. C. A., 490. 0. 001. 1001. 868. 1. 209-11.
170. Nevzat Kasapçı, Eski Güreşçi, Doğum Tarihi:1939, Röportaj Şekli: telefon, Röportaj Tarihi:12. 12. 2020
171. Abdullah Topaloğlu, Emekli Öğretmen ve Eski Futbolcu, Doğum Tarihi: 1944, Röportaj Yeri: Muş-Bulanık, Röportaj Tarihi 18. 11. 2020
172. Kahraman A. E. (2019). Bulanık İlçe Merkezi'nin Kuruluşu, Gelişmesi ve Fonksiyonları, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Erzurum.
173. Bulanık'ta '3 Bant Bیلardo Turnuvası' sona erdi. <https://www.kamu3.com/Bulanık-ta-3-bant-bi-lardo-turnuvasi-sona-erdi/7573/>. 03 Şubat 2020
174. B. C. A., 490. 0. 001. 1519. 183. 1. 8-9.
175. B. C. A., 490. 0. 001. 1001. 868. 1. 186
176. Mehmet Türel, Doğum Tarihi:1934, Röportaj Yeri: Malazgirt, Röportaj Tarihi:18. 11. 2020
177. <http://www.bursadabugun.com/haber/mus-ta-ata-sporu-at-yarislari-buyuk-ilgi-gor-du-1009023.html>. 14 Eylül 2018.
178. Saim Akaydın, Doğum Tarihi:1954, At Yetiştiricisi, Röportaj Yeri: Muş, Röportaj Tarihi: 11. 08. 2018
179. Murad Aktaş, Gençlik Spor Personeli-Eski Futbolcu, Doğum Tarihi: 1974, Röportaj Yeri: Muş, Röportaj Tarihi:01. 12. 2020
180. Badan Şenlikleri Renkli Geçti. <http://mussarkhaber.com/haber/-5425.html>. 13. 08. 2013
181. <https://www.milligazete.com.tr/haber/1231687/bingolde-geleneksel-at-yarislari-yapildi>. 10 Eylül 2017
182. Genç bir futbol virtüözü: Şervan Taştan. <https://www.tff.org/default.aspx?pageID=286&ftxtID=13104>. 05. 01. 2021

183. Abdullah Gündoğdu, Gençlik ve Spor İlçe Müdürü, Doğum Tarihi:1968, Röportaj Yeri: Korkut/Muş, Röportaj Tarihi: 09. 12. 2020.
184. Gökdoğan Ç., Demir F. Gençlik ve Spor Bakanlığı'nın Tarihsel Süreç İçerisindeki Değişim Etkileri: İnceleme. Iğdır Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi, 2 (1), 27-35.
185. <http://tosf.gov.tr/tarihce>. 13. 01. 2021
186. Türkiye Ansiklopedisi 4 (1974), Yurt Ansiklopedisi (8. cilt, 1984)
187. Levent Bingöl, Doğum Tarihi: 18. 02. 1946, Eski Tarım Bakanı İsa Hisan Bingöl oğlu, röportaj tarihi:17. 03. 2020.
188. İbrahim Demirtürkoglu, Eski Milli Güreşçi, Doğum Tarihi: 1972, Röportaj şekli: (Telefon) Röportaj Tarihi:19 Nisan 2020.
189. Kürşad Duymuş, Eski Milli Futbolcu, Doğum Tarihi: 1979, Röportaj şekli: Telefon, Röportaj Tarihi: 2019.
190. Tolga Murat Balıkcı kimdir. <https://www.biyografi.net.tr/tolga-murat-balikci-kimdir/>. 5 Nisan 2020.
191. Engelli Şampiyondan Tarihi Başarı. <https://www.haberler.com/engelli-sampiyondan-tarihi-basari-11391188-haberi/>. 01. 11. 2018.
192. World Pro Ranking. Men. https://www.wff.lt/word_ranking_list/1686. 27. 12. 2020.
193. 13 Bin 391 Lisanslı Sporcu Bulunuyor. <http://www.musovasi.com/haber/13-bin-391-lisansli-sporcu-bulunuyor-21293.html> 27. 12. 2016.
194. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/08/20160803.htm>. 22. 04. 2020.
195. MŞÜ BESYO'ya rekor başvuru. <http://www.30nisan.com/haber/msu-besyoya-rekor-basvuru--24177.html>. 28. 07. 2017.
196. Karadağ E., Yücel C. (2020). Devlet Üniversiteleri ve Fakülteleri Sıralaması. Üniversite Araştırmaları Laboratuvarı Yayınları.
197. Sporcularımızdan büyük başarı. <http://beden.alparslan.edu.tr/index.php/2019/11/12/sporcularimizdan-buyuk-basari/>. 12 Kasım 2019.
198. Somuncu, M. T. D., & Sayılan, H. Y. Mus İlinde Kültür Turizmi Potansiyelinin Coğrafi Yönden Değerlendirilmesi (Doctoral Dissertation, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Coğrafya (Beseri Ve İktisadi) Anabilim Dalı). Ankara- 2007.